

МОЈА СЕЋАЊА НА САРАДЊУ СА ПРОФЕСОРОМ ДР ОЛИВЕРОМ МИНИЋЕМ

АЛЕКСАНДАР РАДОЈЕВИЋ*

Један изненадни позив одредио ми је област интересовања у архитектури. Била је то архитектонска културно-просветна област којој сам остао веран и до данас. Тај позив професора др Оливера Минића десио се марта месеца далеке 1964. године. Стан и атеље у коме је живео и радио професор налазио се у поткровљу хотела „Мажестик“, на Обилићевом венцу у Београду. Иначе, хотел „Мажестик“ је значајно ауторско дело професоровог оца Милана Минића, архитекте, сликара, једног од оснивача и председника УЛУПУДС-а. Грађено по узору на француске хотеле и у духу модернизма, неоорнаменталне архитектуре и са истакнутим фасадним облогама, било је запажено у стручној јавности, док је на нас младе архитекте оставило снажан визуелни утисак.

Те 1964. године, на редовном састанку чланова уредништва часописа „Архитектура и урбанизам“, посвећен припреми материјала за штампу новог броја, професор ми је као главни и одговорни уредник (од 1960. до 1975. године) поверио да урадим прелом и насловну страну.

По завршетку састанка, који је необично дуго трајао, професор ме је замолио да останем још мало. Помислио сам да ће ми дати, као најмлађем члану уредништва без великог искуства, упутства за сарадњу са техничким уредником. Међутим, на посебан начин ме је упознао са својим активностима на пољу урбанизма, на чему је радио и на чему тренутно ради. Био сам мало изненађен. Знао сам да се професор бави урбанистичким пројектовањем, али нисам знао да је радио урбанистичке планове за Пријепоље, Нову Варош, Прилеп, а са групом архитеката и урбаниста Завода био аутор ГУП-а Београда 1950. године. Поготову нисам знао да су многи од њих у часу настајања представљали изузетан допринос сложеној урбанистичкој методологији са дугорочним потребама појединих насеља.

Професорово питање, упућено мени, односило се на позив за пројектовање објекта Дома културе, Радничког универзитета и за уређење слободних површина око објекта у Новој Вароши, дела будућег Трга војводе Бојовића.

* Александар Радојевић, редовни професор у пензији, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, Булевар краља Александра 73/II, Београд, aleksandarrado@gmail.com

Тада сам дознао да је професор већ урадио Урбанистички план Нове Вароши, претходно урбанистички програм, а затим и Генерални урбанистички план са детаљним урбанистичким планом градског трга и локацијама за Дом културе и Раднички универзитет. У Урбанистичком плану они су били знаци у простору. Облик правилног хексагона је био предвиђен за Дом културе, а одвојен, у основи квадрат П+З, за објект Радничког универзитета. Урбанистички захтев био је и да се оба објекта повежу топлом везом, од чега се после истраживања у идејној фази дефинитивно одустало.

Даљи ток разговора дефинисао је понуду за моје ангажовање на комплетном пројектовању оба објекта, укључујући и пројекте архитектуре унутрашњег простора и пројектантски надзор током извођења објекта, што је подразумевало честа путовања у Нову Варош. Моје мисли су се кретале од великог задовољства до питања: „Да ли ја то могу?“. Одмах сам схватио да ми је, као младом архитекти, овом понудом за пројектовање указано велико поверење професора. Касније сам дознао да је професор већ био упознат са мојим радом код професора Томића, Пантовића, Добровића, Тричковића, Ђорђа и Зорана Петровића. Осетио сам да ја то могу и донео одлуку да прихватим понуду, без обзира што до тада нисам имао искуства на пројектовању објекта вишефункционалне намене. Договор је био да се у почетку ради код професора. Сва документација је била ту, као и пројектни задатак за оба објекта. Присуство професора било је веома значајно јер у то време главни урбаниста је одобравао све планове и потписивао пројекте. У ствари, било је веома важно поштовати и усагласити дате услове са урбанистом, као и евентуалне предлоге за њихову промену. Рад на облику заданог правог хексагона одмах је показао да дати пројектни задатак не може да се оствари у таквом простору. После великог броја скица основе, пресека, организације кретања, перспектива и изометрија, предложио сам да би се са обликом издуженог хексагона могао сасвим добро организовати унутрашњи простор, како би се задовољиле квадратуре за тражене функције, саме функције и капацитет од око 600 места за универзалну салу. Пошто су оба објекта слободностојећа, скицама су испитане обликовне вредности изгледа са свих страна и материјално тумачење површина зидова и отвора, пуног и празног. Посебно, утицај природне осветљености унутрашњег простора, однос светлог и тамног.

Мој први одлазак у Нову Варош, град са тада 5.000 становника, догодио се крајем септембра 1964. године. После 12 сати путовања аутобусом стигао сам у Нову Варош, пред кафану „Златар“, прекопута некадашње зграде Општине, сада Музеја града, у главној улици која се онда звала 4. децембра, а сада Карађорђева.

Био је сумрак. Ушао сам у кафану „Златар“ и упитао за локацију објекта Лимских хидроелектрана. Био сам изненађен када ми је речено да није zgodно ићи до Лимских, да је касно и да није безбедно. Препоручено ми је да се одмарам

и проведем ноћ код њих, па да сутра одем по дану. Обавештен сам да имају две собе за преноћиште са по четири кревета, да се не закључавају преко ноћи и да документа буду стално код мене, јер се гости кратко одмарају и настављају пут. Међутим, професор је најавио мој долазак, па је нешто касније дошао курир да ме одведе у објект Лимских хидроелектрана на састанак са Одбором за градњу Дома културе и Радничког универзитета.

Објект Лимских хидроелектрана, у ствари барака, био је поред локације будућег Дома културе. Било је 19.30 и састанак је одмах почео по мом доласку. Чланови Одбора за градњу су били: Василије Бјелановић, председник Општине и економиста, Перо Мандић, учитељ и касније први управник Дома, Тихомир Љујић, директор предузећа Лимске хидроелектране, бивши директор Панта Јаковљевић (у том тренутку инжењер на градњи хидроелектране Ђердап), Радомир Ђековић, инжењер, а касније током целе градње главни надзорни орган, те Ђирковић, директор погона Пластике у Новој Вароши. После проведене ноћи на Златару, у металној бараци за пословне партнере, састанак је настављен сутрадан у управној згради предузећа Лимске хидроелектране. На састанку сам дознао да је све почело оснивањем Међурејубличке заједнице за културну делатност од стране Кемала Шећеркадића из Пљеваља, Пере Мандића из Нове Вароши, Драга Пурића из Пријепоља и још неколико ентузијаста овога краја. Ова одлука је показала решеност да се удруживање општина, које се на другим местима чинило на плану индустрије, овде учини на плану културе.

Први боравак у Новој Вароши, до поласка за Београд, искористио сам за обилазак града, упознавање са локацијом и окружењем, али и за цртање и фотографисање амбијената, објеката традиционалне архитектуре и карактеристичних детаља запажених на њима. Доживео сам визуелну симфонију – симфонију простора који ми је потврдио колико је све међусобно повезано. У кратким шетњама градом прилазили су ми мештани са којима сам срдечно разговарао и увидео да се ради о вишенационалној средини у којој се живи сложно, са међусобним уважавањем, у поштовању традиције и природне средине. Неке од разговора са мештанима касније сам у кратким цртама записао поред цртежа.

Професору сам детаљно све пренео, оставио записник и закључке са састанка. Најважнија одлука је била да се 1965. године, после усвојеног идејног пројекта и добијене сагласности од главног урбанисте, комплетирају сви пројекти за извођење и да се добију све потребне дозволе за почетак градње. Зимски период послужио би да се изврши припрема градилишта за почетак градње већ првих пролећних дана наредне 1969. године.

Договорено је да се прво крене са градњом Дома културе, а касније са објектом Радничког универзитета. Такође, одлучено је да се пројекти цртају и раде у Заводу за унапређење и развој привреде града Титово Ужице, у њиховом

пројектантском бироу у Београду, у улици 14. децембра бр. 63. На мој предлог, за прорачун конструкције ангажован је архитекта Милан Лазић, тада асистент на Архитектонском факултету у Београду, са којим сам касније сарађивао дуги низ година. Пошто смо обојица били запослени на Архитектонском факултету у Београду, договорили смо се да се идејни пројекат, део архитектуре и конструкције, решавају и исцртавају у мом кабинету на Архитектонском факултету. Сарадња и консултације са осталим члановима тима биле су сталне. Посебна пажња посвећена је изради предмера и предрачуна свих радова са детаљним описима, избору материјала и количинама, као и избору произвођача изабраних материјала. Био је то важан документ за инвеститора у вези са обезбеђивањем средстава за градњу.

Потребно је напоменути да је реализација комплетне пројектне документације омогућена обједињавањем средстава нововарошке привреде, све до укључивања и преузимања обавезе инвестирања радова од предузећа „Лимске хидроелектране“, које је до краја радова било на челу свих инвестиционих улагања. У ствари, пре тога је одлучено да се објекат будућег Радничког универзитета уступи предузећу „Лимске хидроелектране“ за управну зграду, до изградње нове управне зграде. Извођење радова је почело под њиховим надзором. Поред инжењера Радомира Ђековића, за главног надзорног органа одређена су и два његова помоћника: инжењер Расим Бегич и техничар Воја Пурић.

По питању акустике универзалне сале, а по препоруци професора Михајла Радовановића, консултовао сам се са професором Григоријем Самојловом. Показало се да је то био потребан и врло користан разговор, као и да је планиран на време. Корисна сарадња била је и по питању уређења бине са тадашњим директором Београдског драмског позоришта на Црвеном крсту. Сагласност за решење и идејни пројекти усвојени су крајем марта месеца 1965. године, а главни пројекти за одобрење и извођење средином новембра исте године. На предлог инвеститора урађена је макета комплекса у размери 1:200 која се и данас чува у Дому културе. Аутор макете је био архитекта Стјепо Озгијан из Дубровника.

Идејни пројекти функционалних и конструктивних решења за оба објекта упозорили су на то да се по први пут на овим просторима јављају одређене специфичности везане за извођење радова. Због тога је било потребно изабрати доброг извођача радова, адекватно формирати градилиште, обавити избор радника одговарајућих квалификација и на време обавити припреме за почетак грађевинских радова. Будућа градња целог комплекса поверена је локалном грађевинском предузећу „Радник“ из Нове Вароши. Одређен је и руководилац градилишта, техничар Мехмед Меша Чичић са којим сам све време током градње имао одличну сарадњу и подршку. Сарадња је била изузетна, јер је Меша својим

и извођачким искуством и способностима много допринео да оба објекта буду изведена према пројекту. Сећам се да је једном Меша напоменуо да је од темеља до крова све било неуобичајено за извођење. Наиме, предњачили су коси и криви полукружни зидови, две смеле слободне галерије у сали, кровни канали за одвод атмосферских падавина, конзолна тераса на првом спрату и конзолне надстрешнице над улазима.

На градилишту током извођења радова, нарочито приликом постављања арматуре, увек су били присутни конструктор и архитекта, пројектант. То је била обострана сигурност током извођења радова до краја грађевинских радова на оба објекта. Пројекат архитектуре унутрашњих простора са свим детаљима је урађен приликом моја два боравка од по месец и по дана на Златару у објекту за одмор Лимских хидроелектрана. Пројектовало се и градило истовремено. Радови на архитектури унутрашњег простора били су поверени предузећу „Трешњица“ из Титовог Ужица. Због обраде детаља, нарочито на косим кровним равнима универзалне сале, извођач је морао да набави нове машине из Италије.

Пред крај 1968. године одлучено је на Скупштини општине Нова Варош, којом је председавао председник општине Веле Пурић, да је осми фебруар 1969. године одређен за свечано отварање Дома културе. Радови на објекту Радничког универзитета, који је додељен предузећу Лимске хидроелектране за управну зграду, потпуно су обустављени, а на градилишту Дома културе уведена је трећа смена. Формирано је неколико група за чишћење и уређење унутрашњих простора. Истовремено, почело је чишћење и сређивање спољашњег простора. Унутра су прво чишћене потпуно завршене просторије и тако се радило до краја – паралелно са другим радовима и без прекида.

Вест о дану отварања Дома културе брзо се прочула по граду. Код житеља је почела да влада нека свечана атмосфера. Ужурбано се шију свечане хаљине и одела, заказују термини у фризерским салонима и ван Нове Вароши. Осећали су се понос и радост код Нововарошана јер су и они својим новчаним прилозима помогли изградњу Дома културе. У многим објављеним текстовима Нова Варош је послужила истраживачима као добар пример кроз каква искушења пролазе мештани и руководство малог места, препознајући праве вредности и општи интерес приликом изградње јавних објеката.

Дошао је и тај дан. Врло је хладно и напољу је све под снегом. Универзална сала је већ пуна гостију и Нововарошана. У холу сале отворена је изложба Станковића – Милића од Мачве; Ксенија Јовановић ће те вечери бити Крлежина Шарлота Глембај; присутни су и Бранко Пајевић са својом виолином, Душан Сковран са својим студентима, књижевник Ђамил Сијарић, сликар Мома Марковић. Простором је одзвањала Вивалдијева музика. Од тог дана, дешавања у култури и уметности постају и остају саставни део живота Нововарошана. Дом

културе је отворио стари борац овог краја, правник Мирко Ђуковић. Говорили су и Ахмет Шеховић из Пријепоља, генерал Халил Хаџимуртезић, Перо Мандић.

Између многих записа објављених у дневној штампи (Вук Трнавски и Славољуб Ђукић у Политици, Љубомир Матовић у Полимљу, Милош Јевтић у НИН-у и други) и у многобројним стручним часописима (Зоран Петровић у часопису Изградња, Зоран Маневић у часописима Синтеза, Уметност и ИТ новине; Ивица Млађеновић у часопису Нови Дом; Александар Кадијевић у Зборнику Милешевски записи), одабрао сам да завршим ово моје сећање речима Милоша Јевтића, доајена српског новинарства, који у уводном тексту тадашњег броја НИН-а између осталог каже:

Данас је у Новој Вароши празник. Данас се у Новој Вароши отвара Дом културе. Култура ће добити савремено здање, које ће у својим салама, на својим сценама и другим просторијама моћи да прими све оно што је вредно у нашем културном стваралаштву... Многи гости и извештачи престоничких новина јуре лимузинама, хитајући да не одоцне на свечано отварање тек саграђеног „храма културе“ на падинама Златара... Нововарошки дом, готов и леп, функционалан и потребан, данас отвара своја врата – да их уопште не би затворио.

На задовољство грађана Нове Вароши и свих учесника у његовој градњи, Дом културе „Јован Томић“ је носилац јавних и стручних признања и Вукове награде за 1979. годину, примљену од Културно-просветне заједнице Србије.

Илустративни прилози:

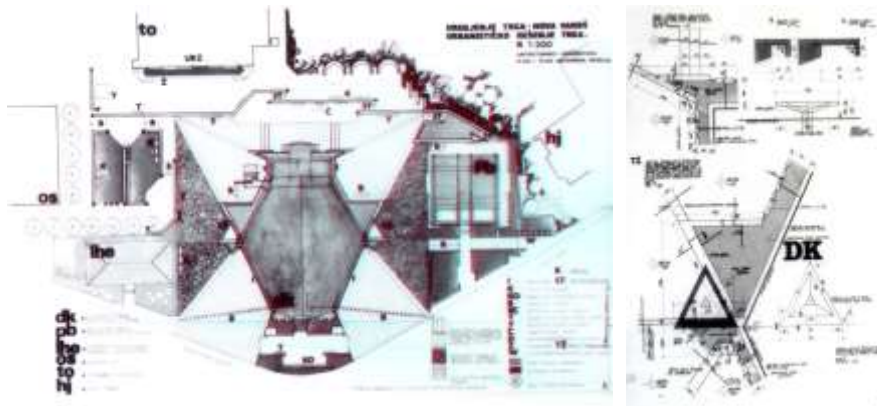

Слика 1: Амбијенти самосталних кућа традиционалне архитектуре са карактеристичним детаљима: испустима, терасама, крововима са завршном капом, каменим и зиданим зидовима, спољним приступним степеницама, ритмом отвора;
Аутор фотографија: Александар Радојевић, 1964. године

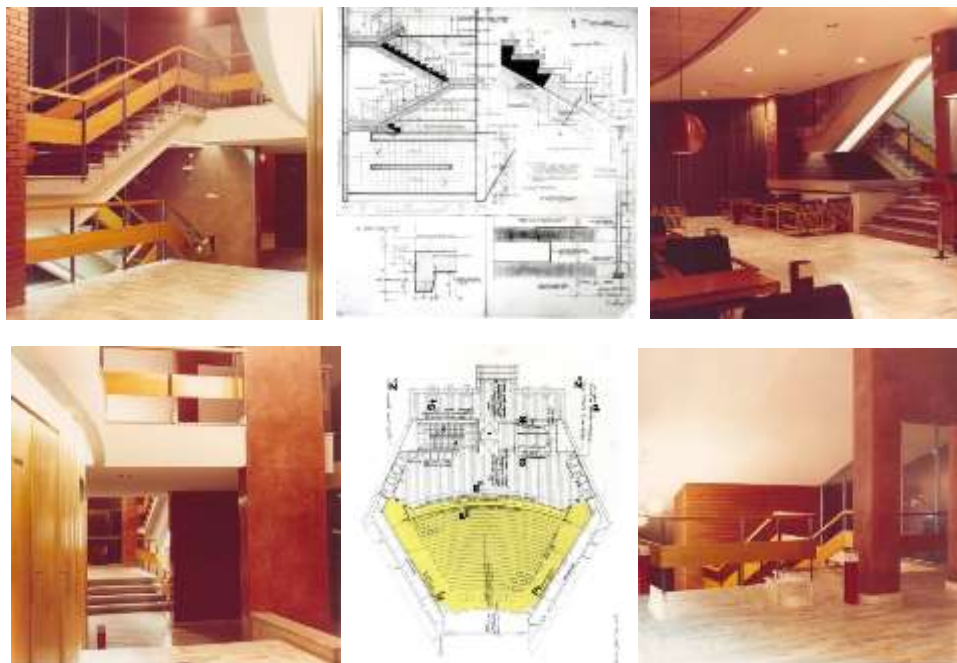

Слика 2: Дрвена оплата као најзаступљенији грађевински материјал користио се у изградњи објеката. Примена локалних материјала, ослањање на градитељство краја и транспоновање карактеристичних детаља традиционалне архитектуре представљао је спој традиције и модерности, где ипак више преовлађује модерна матрица. Наглашено је уважавање затеченог миљеа.

Аутори фотографија: Александар Радојевић и Срђан Гавриловић

Слика 3: Урбанистичко решење слободних површина око објекта и детаљи прихватања атмосферске воде са кровних равни. Реализација 1968. године;
Аутор решења и свих цртежа: Александар Радојевић

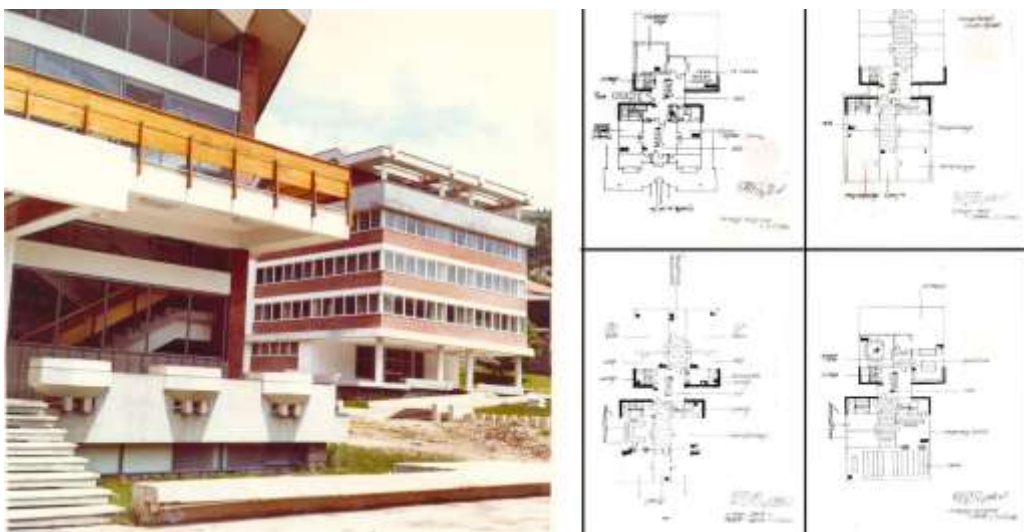

Слика 4: Главно степениште које повезује све нивое холова по вертикали. Сви цртежи детаља су цртани прецизно и ручно, са свим димензијама, описима и објашњењима јер се по њима сваки изводио.
Аутор свих цртежа: Александар Радојевић, аутори фотографија: Љуба Костић и Миленко Додер

Слика 5: Универзална сала са специфичним плафоном. Обрађен у дрвету плафон оплеменењује њену строгу експресионистичку ауру. Необичан романтичарски мотив ослања се на градитељско наслеђе Рашке регије. Дизајн Уграђених столица произведен је у фабрици „Тапо“ из Словеније, по пројекту Александра Радојевића.

Аутор цртежа забележен у блоку 1964. године: Александар Радојевић, аутор фотографија: Љуба Костић

Слика 6: Раднички универзитет, сада управна зграда Лимске хидроелектране. Идејне скице могућег проширења додавањем још једног квадратног блока по дубини простора;

Аутор објекта и идејних скица Александар Радојевић

Слика 7: Два паноа, оба са самосталних ауторових изложби АРХИТЕКТУРА И ЦРТЕЖ /А+С/. Пано лево са изложбе у Народном музеју у Лесковцу 1976. године а други, десно, са изложбе у Дому културе у Новој Вароши „ЈОВАН ТОМИЋ“ 2019. године и у Дому културе ПРИЈЕПОЉЕ у Пријеполу 2024. године;

Власник паноа Дом културе „ЈОВАН ТОМИЋ“ у Новој Вароши